

Ông Gaddafi là nhân v t l a h t lâu năm nh t c a các qu c gia không theo quân ch

Đô i Tá Muammar Abu Mingar al-Gaddafi, đ c g i t t là Đô i Tá Gaddafi (các cách vi t khác là Qaddafi, Gadhafi hay Gadhafy), hi n nay là nhà l a h đ o c a n a c Libya, c m quy n k t cu c đ o chính vào năm 1969.

Ông Gaddafi là nhân v t l a h t lâu năm nh t c a các qu c gia không theo quân ch (non-royal national leaders) và cũng là l a h t c m quy n lâu dài nh t c a n a c Libya, n u k t năm 1551 khi đ t n a c này còn là m t t nh c a Đ Qu c Ottoman.

Vào năm 1972 khi ông Gaddafi h y b ch c v Th T a h g, ông đ c g i là “Ng i H a h g D n c a cu c Đ i Cách M a h g 1 tháng 9 c a C a h a Xã H i Ch Ngh i a Nhân Dân a R p Libya” (Guide of the First of September Great Revolution of the Socialist People’s Libyan Arab Jamahiriya) hay c a n a c Jamahiriya, và ông Gaddafi còn có danh x a h g là “Ng i L a h Đ o Anh Em hay Ng i H a h g D n c a cu c Cách M a h g” (Brotherly Leader or Guide of the Revolution).

1. Th i k thanh niên

Ông Gaddafi sinh ngày 7 tháng 6 năm 1942, trong một gia đình du mục Bedouin nghèo khó với cha mẹ sinh sống như trăn trăn và chăn nuôi một số dê và lạc đà, từ đó đi tìm kiếm trên Sirt.

Khi lên 7 tuổi, cậu Gaddafi đã theo các lớp tiểu học và trung học như vì gia đình nghèo và gốc Bedouin, cậu đã bị các bạn bè khinh rẻ. Lúc còn là thanh niên, cậu Gaddafi đã là người ủng hộ Đảng Thập Ng Ai Cập Gamal Abdel Nasser, là nhân vật đã mang lại niềm hạnh phúc cho Rập, sự đoàn kết và đức tin cho xã hội, cậu đã có thích ý thức quốc gia (nationalist) và xã hội chủ nghĩa Ả Rập (Arab socialist).

Vào năm 1956 nhân vật kháng cự của Kênh Đào Suez, cậu Gaddafi đã tham gia vào các cuộc biểu tình chống lại Do Thái. Năm 1963, Gaddafi theo học tại Học Viện Quân Sự Benghazi, từ đó nghiệp sĩ quan vào năm 1965.

2. Khi cậu quyên

Vào ngày 1 tháng 9 năm 1969, khi Vua Idris (trở vì từ 1951-69) của xứ Libya đi chßa bßnh tßi nßc Thß Nhĩ Kß, mßt nhóm nhß các sĩ quan trung cßp, lãnh đßo bßi Đßi Úy Gaddafi, đã âm mßu mßt cußc đßu chính không đß máu.

Nhóm sĩ quan này đã qußn thúc tßi nhà Hoàng Thái Tß Sayyid Hasan ar-Rida al-Mahdi as-Sanussi, công bß hßy bß chß đß quân chß và thành lßp nßoc Cßng Hòa ß Rßp Libya mßi (the new Libyan Arab Republic).

Mßt Hßi Đßng Chß Huy Cách Mßng đß cß thành lßp đß cai trß đßt nßc vßi Đßi Úy Gaddafi làm Chß Tßch rßi vào năm 1970, ông Gaddafi tß nhßn là Thß Tßng (Prime Minister) nhßng 2 năm sau, ông lßi không dùng danh xßng này.

Không gißng nhß nhißu nhà cách mßng quân sß khi nßm quyßn lßc, ông Gaddafi không ßa thích đßc thăng cßp lên hàng tßng lãnh mà chß chßp nhßn mßt nghi lß nâng cßp tß Đßi Úy lên Đßi Tá và ông vßn còn lßu giß cßp bßc này cho đßn ngày nay, bßi vì theo lßi cßa chính ông, xß sß Libya “đßc cai trß do dân” (ruled by the People), vì vßy ông Gaddafi không cßn tßi các danh xßng lßn lao hay các cßp bßc cao cßp cßa quân lßc.

Đßi Tá Gaddafi đã tß chßc lßi chß đß mßi cßa nßc Libya bßng cách pha trßn Chß Nghĩa Qußc Gia ß Rßp (Arab nationalism) vßi các hình thßc cßa mßt xß sß dùng tßi hß thßng phúc lßi xã hßi nhà nßc (the welfare state), thß hß thßng này đßc ông Gaddafi gßi tên là “nßn dân chß trßc tißp và phß thông” (direct, popular democracy).

Ông Gaddafi đã gßi hß thßng xã hßi chß nghĩa cßa ông ta là “xß hßi chß nghĩa Islam” (Islamic socialism) trong đó chính quyßn cho phép tß nhân làm chß các công ty nhß còn chính quyßn sß hßu các công ty lßn. Chß đß xã hßi chß nghĩa Islam này đã đßt nßng các vßn đß phúc lßi (welfare), gißi phóng (liberation, emancipation) và giáo dßc, ngăn cßm cß bßc và ußng rßu.

Đß bßt chßc các nhà cách mßng trong thß kß 20, đßc bißt là Mao Trßch Đông vßi quyßn sách nhß “Mao Tuyßn” (the Little Red Book), ông Gaddafi đã tóm lßc trißt lý chính trß cßa ông ta trong “Cußn Sách Xanh” (the Green Book) và quyßn sách tóm lßc nhß này đßc cßp phát cho ngßi dân Libya mßi ngßi mßt cußn, trong khi toàn bß tß tßng đßc in thành 3 tßp đßc xußt bßn tß năm 1975 tßi năm 1979.

Vào năm 1977, Đội Tá Gaddafi còn công bố rằng nôc Libya đã thay đổi hình thức chính quyền, từ một nôc cộng hòa (a republic) sang loại xã hội “Jamahiriya”, đây là một từ mới có nghĩa là một quốc gia quần chúng (a mass-state) hay “chính quyền do quần chúng quần trị” (government by the masses).

Theo lý thuyết, bây giờ nôc Libya theo nền dân chủ trực tiếp (direct democracy), cai trị bởi người dân qua các hội đồng phổ thông địa phương (local popular councils) hay các cộng xã (communes).

Trên đỉnh của tổ chức đột ngột này là “Quốc Hội Nhân Dân” (the General People’s Congress) với Đội Tá Gaddafi là Tổng Bí Thư (Secretary General).

Hai năm sau, ông Gaddafi đã từ bỏ mọi chức vụ chính quyền để theo đúng lý thuyết triết học bình đẳng mới (the new egalitarian philosophy).

3. Các chính sách đối ngoại của Đội Tá Gaddafi

Sau khi chiến thắng trong cuộc Cách Mạng năm 1969, ông Gaddafi cố gắng tìm cách để chính mình trở nên một nhân vật giống như nhà cách mạng Che Guevara, ông thường mặc bộ quần áo đi săn (safari-suit) với cặp kính mát luôn luôn che đôi mắt.

Ông Gaddafi đã giúp đỡ các phe phái cực tả chống phương Tây (anti-Western radicals) bằng cách cung cấp cho họ vũ khí và ngân khoản tài chính, miễn là họ chống chủ nghĩa đế quốc (imperialism).

Vào năm 1970, Đội Tá Gaddafi cũng ra đời như một tập thể của người Ý (Italians) sinh sống trên xứ Libya.

Từ trong nước, ông cũng đàn áp bằng vũ lực các vị chức năng đội chính quyền. Nhiều người đã chức năng đội các chính sách của ông Gaddafi bởi vì các hành động của ông đi ngược với mọi tôn giáo và truyền thống.

Các người chức năng đội công khai đã bị “mất tích”, chức năng họ nhận người ta không còn thấy Sheikh al-Bishti, một vị lãnh đạo tôn giáo tại thành phố Tripoli khi ông này lên án chế độ của Đội Tá Gaddafi. Một số các người chức năng đội đã phải chạy ra nước ngoài, một nhóm khác gọi tên là Mặt Trận Quốc Gia Cứu Nguy Libya (the National Front for the Salvation of Libya = NFSL) đã âm mưu một cuộc đảo chính vào năm 1984, nhưng họ đã không thành công.

Một nhóm khác tên là al-Burkan, đã tìm cách ám sát các nhân viên cao cấp của chính quyền. Họ đàn áp các kẻ chức năng đội, các ủy ban cách mạng của ông Gaddafi cũng gọi ra nước ngoài vào tháng 4 năm 1980 các đội một vị ám sát để tìm cách giết hại các nhà đội lập và kết quả là 9 người Libyans đã bị ám sát trong đó 5 người đang sinh sống tại nước Ý.

Chế độ toàn trị của Đội Tá Gaddafi vẫn bị dân chúng trong nước chức năng đội.

Vào tháng 10 năm 1993, một số phần tử trong quân đội Libya đã tìm cách ám sát ông Gaddafi nhưng họ không thành công. Vào ngày 14/7/1996, nhân dịp trận bóng đá do người con trai của ông Gaddafi tổ chức tại Tripoli, đã xảy ra một cuộc nổ lớn làm máu đổ phần đội số đàn áp của chính quyền.

Theo các người bị tố động chính kiến, tại nay đã có 343 nhân bị giết hay bị ám sát vì chính trị. Theo lời tố cáo của Hội Nhân Quyền Libya (the Libyan League for Human Rights = LLHR), vào tháng 2 năm 2006 trong một cuộc biểu tình phần đội chính quyền tại thành phố Benghazi, đã có 30 người Libya và người quốc bị giết.

Đội với các nôc láng giềng, Đội Tá Gaddafi đã làm theo các ý tưởng “thuộc về Rôp” (pan-Arabism) của Tổng Thống Gamal Abdel Nasser của nôc Ai Cập và là người cổ vũ cho chương trình hợp nhứt mà quốc gia Rôp thành một nôc Rôp duy nhứt. Sau khi Tổng Thống Nasser qua đời vào ngày 28/9/1970, Đội Tá Gaddafi đã mượn tên nhà lãnh đạo ý thức của chủ nghĩa quốc gia Rôp (Arab nationalism).

Vào năm 1972, Đội Tá Gaddafi công bố thành lập “Liên Hiệp các Quốc Gia Cộng Hòa Rôp” (the Federation of Arab Republic), gồm 3 nôc Libya, Ai Cập và Syria, nhưng cả ba quốc gia này đã không đồng ý với nhau với các điều kiện hợp nhứt.

Hai năm sau, 1974, ông Gaddafi đã ký một thỏa hiệp với Tổng Thống Tunisia là ông Habib Bourguiba, để hai nôc kết hợp lại thành một quốc gia nhưng rồi trên thực tế, các khác biệt của họ đã làm cho hai nôc này trở thành thù địch.

Nôc Libya cũng tham gia vào việc tranh giành giới eo đất Aouzou (the Aouzou Strip) với nôc Chad láng giềng, miền đất này bị người Libya chiếm đóng vào năm 1973.

Cuộc tranh chấp đã dẫn tới việc quân đội Libya xâm lăng qua nôc láng giềng và xung đột giữa các chính quyền của người người chiếm vào năm 1987. Cuộc tranh giành đất đai này đã kết thúc một cách hòa bình vào tháng 6 năm 1994 khi Tòa Án Quốc Tế (the International Court of Justice) ra lệnh cho Libya phải rút quân đội ra khỏi nôc Chad.

Đội Tá Gaddafi cũng là người ủng hộ mạnh mẽ cho Tổ Chức Giải Phóng Palestine (the Palestine Liberation Organization), công việc này đã làm thất bại tiến trình liên hiệp với nôc Ai Cập khi vào năm 1979 nôc Ai Cập ký thỏa ước Hòa Bình với nôc Do Thái. Nhưng sự ủng hộ trên đã không kéo dài được lâu khi nôc Do Thái bắt đầu thực hiện việc với hòa bình với Mặt Trận Giải Phóng Palestine (PLO) thì Đội Tá Gaddafi đã phản ứng bằng cách trục xuất 30,000 người Palestines sinh sống tại Libya.

Trong khi liên hiệp với Ai Cập kém đi, Đội Tá Gaddafi tìm cách kết thân với Liên Xô và nhờ vậy Libya đã là nôc ngoài khối Liên Xô mà nhận được các chiến đấu cơ siêu thanh Mig-25 (the supersonic Mig-25 combat fighter), nhưng rồi sau đó, các liên lạc Libya-Liên Xô bị suy giảm đi.

4. Tr giúp các tổ chức khủng bố

Đội Tá Gaddafi muốn làm gia tăng ảnh hưởng của nòng Libya ra các xứ bên ngoài, đặc biệt là những nơi có dân số Hồi Giáo. Ông Gaddafi đã kêu gọi nên tạo dựng ra một quốc gia Islam của miền Sa Mạc Sahara (a Saharan Islamic state) và nòng Libya đã yểm trợ cho các lực lượng chính phủ trong miền đất phía nam của Sa Mạc Sahara.

Nòng Libya còn bảo trợ các phong trào nổi loạn tại miền tây của châu Phi (West Africa), đặc biệt là tại 2 xứ Sierra Leone và Liberia, yểm trợ cho một tổ chức Polisario (the Polisario Front) trong các công cuộc chống “chính nghĩa thuộc địa hóa Tây Ban Nha” (Spanish colonialism) và sự chiếm đóng quân sự Maroc (the Moroccan military occupation), cũng như để đưa cho các nhóm Muslim khác và trong 2 thập niên 1970 và 1980, nhiều nhóm khủng bố với ý thức khác nhau với triết lý của ông Gaddafi cũng đã nhận được tài trợ và guidance quan sát quốc tế khó mà hiểu rõ các lý do của các hành động của ông Gaddafi.

Vào giữa thập niên 1980, đa số các nhà chính trị phương tây cho rằng Đội Tá Gaddafi là người đứng đầu cung cấp tài chính cho các vụ khủng bố quốc tế (international terrorism).

Nhiều cơ quan đã báo cáo rằng ông Gaddafi là người tài trợ chính cho “Phong Trào Tháng 9 Đen” (the Black September Movement) với quân khủng bố đổ bộ vào khu vực “Thế Vận Hội Mùa Hè năm 1972” (the 1972 Summer Olympics) và Hoa Kỳ đã tố cáo ông Gaddafi phải chịu trách nhiệm vụ nổ bom Vũ Trụ học Berlin năm 1986 (the 1986 Berlin discotheque bombing), làm cho 3 người chết, hơn 200 người bị thương và sự thương vong đáng kể là quân lính Hoa Kỳ.

Ông Gaddafi cũng bị tố cáo đã trợ tiền cho tên “Carlos the Jackal” để bắt cóc các bộ trưởng mà đưa của 2 nòng Iran và Ả Rập Saudi, rồi sau đó thả họ ra.

Chính sách chống phương tây của Đội Tá Gaddafi đã gây tiếng xấu trong các giới ngoại giao và trong giới truyền thông của phương tây, rồi các căng thẳng giữa nòng Libya và phương tây đã đi tới cao điểm trong nhiệm kỳ của Tổng Thống Ronald Reagan.

Đội Tá Gaddafi của Nôc Libya

Tác Giả: © Phạm Văn Tuấn

Thứ Bảy, 26 Tháng 2 Năm 2011 00:15

Chính quyền thời Tổng Thống Reagan đã coi Libya là một nôm c hiu chi n, đã có l p tr ng không th a hi p đ i v i n n đ c l p c a x Palestine, đã ng h n c Iran cách m ng ch ng Iraq trong các năm 1980-88, đã h u thu n cho các “phong trào gi i phóng” t i các qu c gia đang phát tri n. Tổng Th ng Reagan đã g i Đ i Tá Gaddafi là “con chó điên c a mi n Trung Đông” (the mad dog of the Middle East).

Vào tháng 12 năm 1981, B Ngo i Giao Hoa K đã c m t t c các công dân Hoa K du l ch t i x Libya r i t i tháng 3 năm 1982, Hoa K c m nh p c ng đ u thô c a Libya, c m xu t c ng các k thu t l c đ u c a Hoa K qua x s này.

Vào năm 1984, m t c nh sát viên ng i Anh tên là Yvonne Fletcher trong khi đang canh gác t i m t cu c bi u tình ch ng Gaddafi bên ngoài Th Vi n Libya trong thành ph London thì m t lo t súng liên thanh đã n t bên trong tòa nhà th vi n làm thi t m ng cô c nh sát viên k trên.

Các nhà ngo i giao Libya đã vi n c đ c đ c mi n ngo i giao đ tr v x mà không b xét x v v án m ng k trên. Vì th n c Anh đã đ o n tuy t ngo i giao v i n c Libya trong h n m t ch c năm.

T i ngoài kh i c a x Libya, t tháng 1 t i tháng 3 năm 1986, H i Quân Hoa K đã t n công các t u tu n ti u c a Libya trong V nh Sidra, n i đây n c Libya coi là lãnh h i c a h .

R i vào ngày 15 tháng 4 năm 1986, Tổng Th ng Hoa K Ronald Reagan đã h l nh th bom vào hai thành ph Tripoli và Benghazi, cu c oanh t c này đ c g i là “Cu c Hành Quân El Dorado Canyon”, đã làm ch t 45 nhân viên dân s và quân s c a Libya, 15 ng i dân th ng cùng v i ng i con gái nuôi c a ông Gaddafi tên là Hannah. Libya đã ch ng l i b ng cách b n 2 h a ti n Scud vào các t u tu n duyên Hoa K đang trú đóng t i hòn đ o Lampedusa c a n c Ý. Hai h a ti n này đã r i xu ng bi n và không gây thi t h i.

Vào cu i năm 1987, con t u bi n th ng m i tên là MV Eksund b ch n l i và b khám xét, ng i ta đã tìm th y r t nhi u vũ khí và ch t n đ c x Libya chuy n v n cho Phong Trào Gi i Phóng Ái Nhĩ Lan (IRA). Nhi u ng i đã tin ch c r ng Đ i Tá Gaddafi đã t ng xu t c ng vũ khí cho nhóm n i lo n FARC t i x Columbia.

Nôc Libya còn b&# t&# cáo đã cho đ&#c công c&#a mình gài bom trên chuy&#n bay Pan Am s&# 103, khi&#n cho chi&#c phi c&# này b&# n&# trên không ph&#n c&#a mi&#n Lockerbie, Tô Cách Lan (Scotland). Vụ phá ho&#i này đã khi&#n cho nôc Libya đã b&# m&#t s&# nôc ph&#ng tây c&#m v&#n kinh t&# và cô lập ngo&#i giao, b&#i vì Đội Tá Gaddafi đã t&# ch&#i không cho đ&#n đ&# 2 k&# kh&#ng b&#.

Nh&# s&# can thi&#p sau này c&#a T&#ng Th&#ng Nelson Mandela c&#a nôc Nam Phi và T&#ng Th&# Ký Liên Hi&#p Qu&#c Kofi Annan, vào năm 1999, Đội Tá Gaddafi m&#i đ&#ng ý giao 2 ph&#m nhân k&# trên cho nôc Hòa Lan đ&# xét x&# theo lu&#t Ái Nhĩ Lan.

5. Thay đ&#i chính sách đ&#i ngo&#i

T&#i tháng 8 năm 2003, nôc Libya m&#i vi&#t th&# chính th&#c cho Liên Hi&#p Qu&#c, ch&#u trách nhi&#m v&# v&# gài bom Lockerbie và ch&#u tr&# s&# ti&#n b&#i th&#ng là 2.7 t&# M&# kim đ&# đ&#n bù cho 270 gia đ&#nh n&#n nhân.

T&#i tháng 10 năm 2008, Libya cũng đ&#ng ý b&#i th&#ng 1.5 t&# M&# kim cho các n&#n nhân thu&#c v&# a) v&# gài bom Lockerbie, b) v&# đ&#t bom trong vũ tr&#ng Berlin năm 1986, c) chuy&#n bay UTA s&# 772 b&# gài bom vào năm 1989, d) các n&#n nhân Libya c&#a cu&#c oanh t&#c do Hoa K&# vào năm 1986 t&#i hai thành ph&# Tripoli và Benghazi.

K&#t qu&# c&#a hai vi&#c b&#i th&#ng k&# trên là T&#ng Th&#ng Bush đã ký m&#t đ&#o lu&#t gi&#i t&#a t&#t c&# các v&# ki&#n liên quan.

K&# t&# nay, Đội Tá Gaddafi đã t&# ra mu&#n c&#i thi&#n liên l&#c v&#i các qu&#c gia ph&#ng tây. Ông ta h&#a s&# ch&#ng quân kh&#ng b&# al-Qa'ida và s&#n lòng đ&# các chuyên viên qu&#c t&# khám xét ch&#ong trình vũ khí. Ông Gaddafi cũng xu&#t hi&#n trên đài ABC đ&# tr&# l&#i các câu ph&#ng v&#n c&#a ký gi&# George Stephanopoulos, đây là m&#t đi&#u mà 10 năm v&# tr&#c, không ai dám nghĩ t&#i.

T&#i tháng 3 năm 2004, Th&# T&#ng Anh Tony Blair là chính khách ph&#ng tây đ&#u tiên t&#i vi&#ng thăm thành ph&# Tripoli và chính th&#c g&#p m&#t Đội Tá Gaddafi, r&#i vào ngày 15/5/2006, B&# Ngo&#i Giao Hoa K&# công b&# vi&#c ph&#c h&#i m&#i liên l&#c ngo&#i giao v&#i nôc Libya. Vào tháng 7 năm 2007, T&#ng Th&#ng Pháp Nicolas Sarkozy vi&#ng thăm nôc Libya và đã ký các hi&#p p&#c song

ph ng và đa ph ng v i Đô i Tá Gaddafi.

Ngo i Tr ng Hoa K là bà Condoleezza Rice cũng t i thăm n c Libya vào tháng 9 năm 2008 và đã g p m t Đô i Tá Gaddafi. Đây là l n thăm vi ng đ u tiên c a m t B Tr ng Ngo i Giao Hoa K k t năm 1953.

Ngày 23 tháng 9 năm 2009, Đô i Tá Gaddafi đã đ c di n văn trong 1 gi 36 phút t i Đô i H i Đ ng Liên Hi p Qu c (the United Nations General Assembly) ở New York, nhân k h p th 64, ông Gaddafi t i đây m t ph n cũng vì nhà ngo i giao Libya là ông Ali Treki m i tr nên Ch T ch c a Đô i H i Đ ng LHQ trong nhi m k 2009-2010.

Trong k h p này, ông Gaddafi đã ch trích Liên Hi p Qu c là đã th t b i, không th tránh cho 65 cu c chi n tranh x y ra. Ông Gaddafi cũng g i H i Đ ng B o An Liên Hi p Qu c (UN Security Council) là “H i Đ ng Kh ng B ” (the Terro Council) đ ng th i ông ta cũng bênh v c Nhóm Kh ng B Taliban và các quân c p bi n Somali (Somali pirates).

Đô i Tá Gaddafi là m t nhà lãnh đ o cách m ng, đã dùng tài nguyên thiên nhiên c a x Libya là d u h a, đ mang l i m t ph n th nh v ng cho ng i dân trong n c nh ng đ ng th i cũng mang ti ng x u cho n c Libya vì các hành đ ng y m tr kh ng b và thái đ không h p tác v i nhi u n c khác trên th gi i.